

Nenaplněný slib

Marie Schmolková – zapomenutá hrdinka na cestě pomoci židovským uprchlíkům

ANNA HÁJKOVÁ, MARTIN ŠMOK

Poslední březnový den roku 1940 se v budově krematoria v Golders Green v Londýně shromáždili čelní představitelé československé exilové vlády, uprchlíci před nacismem a význační sionisté. Přišli se rozloučit s Marií Schmolkovou, jednou z hlavních evropských organizátorek pomoci židovským uprchlíkům ve třicátých letech 20. století. Smuteční řeč pronesl ministr zahraničí Jan Masaryk. Přesto dnes zná jméno této pozoruhodné ženy jen málokdo.

Spolehněte se na nás

Marie Schmolková se narodila v roce 1894 do pražské asimilované židovské rodiny, rodiče Hynek a Julie Eisnerovi měli obchod s textilem. Studovala na vyšší dívčí škole v pražské Vodičkově ulici, dále se již formálně nevzdělávala (i když roku 1916 docházela na přednášky na Karlovu univerzitu). Pečovala o matku a pomáhala jí s obchodem, později byla zaměstnána jako prokuristka u firmy Šámal a krátce řídila vlastní malou banku. Plynně hovořila česky, německy, francouzsky a anglicky.

Vdala se poměrně pozdě, v roce 1923. Manžel, významný pražský právník Leopold Schmolka (1868–1928), byl o 30 let starší.

Po jeho smrti podnikla cestu po Blízkém východě, po které se kromě celoživotní sociální demokracie stala i přesvědčenou sionistkou. Vstoupila do pražské organizace WIZO (Mezinárodní ženské sionistické organizace) a zapojila se do sociální práce. Po Hitlerově nástupu v sousedním Německu se ujala koordinace pomoci uprchlíkům před nacistickým režimem, kteří hledali útočiště v Československu. Stala se zástupkyní mezinárodních humanitárních organizací AJDC a HICEM a byla jediným československým reprezentantem v Hlavní komisi Společnosti národů pro uprchlíky. Později se stala předsedkyní Národního koordinačního výboru pro uprchlíky, kde k jejím spolupracovníkům patřili mimo jiné Milena Jesenská a Max Brod. Jako československá delegátka se v létě 1938 zúčastnila konference v Évianu, na které země tehdejšího svobodného světa

odmítly jakékoli uprchlické kvóty. Židovské uprchlíky před nacismem nikdo přijímat nechtěl, oběti hitlerovského režimu byly často považovány za agenty a šířitele nacismu, za zbytečnou přítěž nebo za pouhé ekonomické migranty.

Uprchlická krize v Československu se vyhroutil po obsazení Rakouska a odstoupení československého pohraničí v roce 1938. Proti tisícům především německých židovských uprchlíků z nových nacistických území se zvedla vlna odporu podpořená českým odporem ke všemu německému. Situace uprchlíků, zejména těch mluvících výhradně německy, byla naprosto zoufalá. Velká Británie se v této situaci odhodlala přijmout alespoň děti, pokud přijdou bez doprovodu. Úsilí Schmolkové a jejích spolupracovnic v Praze se zde protnul s aktivitou britských humanitárních aktivistů, v první řadě Doreen Warriner, představitelky britského Výboru pro uprchlíky z Československa. Veřejná výzva Marie Schmolkové a Hanny Steiner přivedla v prosinci 1938

FOTO ARCHIV

Byla jedním z prvních lidí, které gestapo po okupaci uvěznilo. Zatčena byla už 16. března 1939.

do Prahy mladého Nicholase Wintona, který byl Doreen Warriner pověřen organizací emigrace židovských dětí do Velké Británie. Zatímco jména ženských manažerek pomoci uprchlíkům jsou dnes zapomenuta, jméno jejich praktikanta dnes zná celý svět.

Přátelé Schmolkovou opakově varovali před hrozícím nebezpečím, při pobytech v zahraničí obdržela nejednu nabídku azylu. Vždy však trvala na tom, že se vrátí domů a bude pokračovat v práci. Po okupaci zbytku Československa 15. března 1939 byla stejně

jako její spolupracovníci z Výboru pro uprchlíky mezi prvními zatčenými. Gestapo ji dva měsíce drželo na Pankráci, a třebaže byla diabetička, podrobovalo ji až osmihodinovým výslechům. Byla propuštěna v květnu 1939, pravděpodobně díky protestům protektorátních ministrů a přítelkyně Františky Plamínkové, později nacisty popravené. V srpnu téhož roku vyslal významný nacistický funkcionář a jeden z architektů holokaustu Adolf Eichmann Schmolkovou coby členku protektorátní židovské delegace do Paříže, aby jednáním s AJDC dosáhla zintenzívnění židovské emigrace. V té době ještě nacisté termínem „Auswanderung“ označovali vystěhování, což se později změnilo v deportaci na smrt. Jednání měla pokračovat v Londýně, ale začala druhá světová válka. Schmolková pokračovala v horečné snaze pomoci uprchlíkům a doslova se upracovala k smrti: ve věku 46 let zemřela na infarkt.

Československá exilová skupina WIZO ve Velké Británii se na její počest přejmenovala na Společnost Marie Schmolkové a v roce 1944 vydala pamětní brožuru. Tento útlý svazek je oficiálně vzato tím jediným, co po Schmolkové zbylo. Dnes nemá ani hrob: záznamy uvádějí, že její popel „odnesl pohřební zřízenec“, po čase zmizela i pamětní hortenzie vysazená u krematoria v Golders Green. Slib ze smuteční řeči Jana Masaryka nebyl nikdy naplněn: „S Pánem Bohem, Mařenko, spolehněte se na nás. Budeme svorni, budeme se mít rádi, zvítězíme a domů si Vás odvezeme. Do té doby odpočívejte a duch Váš pomáhej nám ve společné svaté práci, pro mír, slušnost a svobodu.“

Zapomnění Marie Schmolkové je součástí všeobecného zapomínání ženských hrdinek historie. Dnes se tuto situaci pokouší změnit obnovená Společnost Marie Schmolkové. Nejen připomínáním ženských hrdinek z doby holokaustu, ale i podporou nového výzkumu na toto téma. ●

A. Hájková je historička, M. Šmok působí v USC Shoah Foundation.